

Життєпис

Мене приголомшила книга спогадів Мері Карр «Клуб брехунів». Не лише її лють, краса та ловко переданий діалект Південно-східного Техасу, але й *цілісність*: це жінка, яка пам'ятає все про перші роки свого життя.

Я не такий. У мене було дивне, смикане дитинство. Я ріс без батька, мати в перші роки мого життя часто переїздила і (я не до кінця в цьому впевнений) на певний час лишила нас із братом у котроїсь зі своїх сестер, тому що була на той момент фінансово та емоційно неспроможна дати нам раду. Можливо, вона просто ганялася за нашим батьком, який накопичив яких тільки можна рахунків, а тоді втік, коли мені було два, а моєму братові Девіду — чотири. Якщо це так, то вона його не знайшла. Моя мама, Неллі Рут Піллсбері Кінг, стала однією з перших у США емансипованих жінок, але не з власної волі.

Мері Карр подає своє дитинство у вигляді практично нерозривної панорами. Тоді як моє — затуманений пейзаж, з якого виринають окремі спогади, як поодинокі дерева... що мають такий вигляд, наче зараз ухоплять тебе і з'їдять.

Далі наведено деякі з цих спогадів і вибрані кадри з-поміж більш-менш виразних днів мого пубертатного віку та юності. Це не автобіографія. Це радше така собі біографічна довідка — моя спроба показати, як сформувався один письменник. Саме сформувався, а не «як я став письменником», бо не вірю, що можна *стати* письменником через обставини чи силу волі (хоча колись вірив). Приладдя йде в комплекті з оригінальною упаковкою. Але в цьому приладді немає нічого незвичайного. Я вірю, що дуже багато людей мають бодай якийсь талант письменника чи оповідача і що ці таланти можна зміцнити та відточити. Якби не вірив, то писання такої книги, як ця, було б марнуванням часу.

Я просто розкажу, як воно було в мене, і нічого більше — незв'язний процес росту, в якому відіграли роль амбітність, бажання, талан і трішки таланту. Не намагайтеся читати між рядків і не шукайте наскрізної лінії. Тут *немає* ліній — лиш окремі кадри, переважно в розфокусі.

Мій найперший спогад: я уявляю себе Хлопчиком-Силачем із Цирку братів Рінглінгів¹. Я тоді жив у будинку тітки Етелін та дядька Орена в містечку Дарем, штат Мен. Тітка досить добре це пам'ятає, каже, що мені було тоді років два з половиною — три.

Я знайшов у кутку в гаражі шлакоцементний блок і зумів його підняти. Я повільно ніс його через увесь гараж, ступаючи по гладенькій цементній підлозі; однак у моїй уяві все було трохи не так: на мені було трико з малюнком, як на шкурі хижого звіра (мабуть, леопарда), і я перетинав арену зі шлакоблоком у руках. Велелюдний натовп мовчав. Сліпучий біло-блакитний прожектор відстежував мій визначний поступ. На допитливих обличчях читалося: вони ніколи не бачили такого неймовірно сильного хлопчика. «Йому всього два роки!» — пробурмотів хтось, не вірячи власним очам.

Я не знав, що в нижній половині шлакоблоку оси зробили собі гніздечко. Одна з них, певно, розсерджена, що їх кудись пересувають, вилетіла та вжалила мене у вухо. Біль мене засліпив, немов отруйний запал. Це був найстрашніший біль за все моє коротке життя, але він утримав першість лише на кілька секунд. Упустивши шлакоблок собі на босу ногу, на всі п'ять пальців, я забув про осу. Не пам'ятаю, чи мене повезли до лікаря, тітка Етелін теж (а дядько Орен, якому, звичайно, належав Лихий Шлакоблок, уже майже двадцять років як помер), але вона пам'ятає укуси, причавлені пальці та мою реакцію. «Ну ти, Стівене, й кричав! — казала вона. — Ти був того дня в неабиякому голосі».

Десь через рік ми з мамою та братом вже жили в місті Вест-Де-Пер, штат Вісконсин. Не знаю чому. У Вісконсині мешкала

¹ «Ringling Brothers Circus» — американський цирк, заснований 1884 року п'ятьма з семи братів Рінглінгів. У 1919 році об'єднався з іншою цирковою компанією і перетворився на «Ringling Bros. and Barnum & Bailey Circus».

ще одна мамина сестра, Кел Веймер (королева краси Жіночого допоміжного корпусу Армії США¹ під час Другої світової війни), зі своїм товариським чоловіком, який полюбляв пиво. Імовірно, мама переїхала, щоб бути ближче до них. Якщо це так, то я не пригадую, щоб ми бачилися з Веймерами. Хоч би з кимось із них. Мама працювала, але що саме вона робила, я теж не пам'ятаю. Хочеться сказати, що вона працювала в пекарні, але, здається, це було пізніше, коли ми переїхали в штат Коннектикут, аби жити ближче до маминої сестри Лоїс та її чоловіка (Фред не любив пива, та й товариства теж. Він носив стрижку бокс, виховував дітей і гордо їздив на кабриолеті з піднятим верхом — хтозна-чому).

У вісконсинський період через нас пройшла ціла валка нянь. Не знаю, чому вони йшли від нас: чи то зі мною та Девідом було важко впоратися, чи то вони знаходили роботу, де платили краще, а чи то мамині вимоги виявлялися вищими, ніж няньки готові були потягти, але знаю точно — нянь було багато. Єдину, кого я хоч трохи запам'ятав, звали чи то Юла, чи то Б'юла. Це була дівчина-підліток, велика, як хата, і страшенна реготуха. Юла-Б'юла мала прекрасне почуття гумору — я це розумів навіть у чотири роки, — але воно було *небезпечно*: у кожному вибуху веселощів за плесканням рук, стрясуванням сідниць і закиданням голови міг чаїтись удар грому. Дивлячись відео з прихованих камер, на яких справжні няні зненацька спалахують і б'ють дітей, я завжди згадую час, проведений з Юлою-Б'юлою.

Чи була вона така ж жорстока до Девіда, як до мене? Не знаю. Його немає на жодній з моїх картинок. Крім того, він менше ризикував потрапити у шквал урагану «Юла-Б'юла»: у свої шість років він уже ходив у перший клас, тому більшу частину дня був далі ніж на відстані гарматного пострілу.

Юла-Б'юла розмовляла по телефону, сміялася з кимось і підманювала мене до себе. Вона мене обнімала, лоскотала, доводила до сміху, а тоді, не припиняючи сміятись, давала

¹ Women's Army Auxiliary Corps (WAAC) — рід військ Армії США, до якого входили тільки жінки; проіснував з 1942 по 1978 рік.

такого ляпаса, що збивав мене з ніг. Відтак лоскотала босими ногами, доки ми обоє не починали сміятися знову.

Юлі-Б'юлі часто здувало живіт, їй бздо було гучне та смердюче. Іноді, в стані метеоризму, вона кидала мене на диван, сідала сракою у вовняній спідниці мені на обличчя й давала газу. «Бдищ!» — викрикувала вона на піку веселоців. Мене ніби огортав феєрверк болотного газу. Я пригадую темряву, відчуття задущення, а ще пам'ятаю сміх. Бо хоча, з одного боку, було страшно, з другого — було також і доволі смішно. Можна сказати, що Юла-Б'юла певним чином підготувала мене до літературної критики. Після того як дев'яностокілограмова нянька пердить тобі в лице з криком «Бдищ!», стає важко боятися «The Village Voice»¹.

Не знаю, що сталося з іншими нянями, але Юлу-Б'юлу звільнили. Через яєшню. Одного ранку Юла-Б'юла засмажила мені на сніданок яйце. Я з'їв і попросив ще. Юла-Б'юла засмажила мені друге яйце, після чого запитала, чи хочу я ще. В її очах читалося: «Ти *не подуржаєш* іще одного яйця, Стіві». Тож я попросив іще. І ще одне. І так далі. Здається, я зупинився після семи: мені чітко запам'яталося число сім. Можливо, в нас закінчилися яйця. Можливо, я здався. А можливо, Юла-Б'юла злякалася. Не знаю, але, мабуть, добре, що гра завершилася на семи яйцях. Сім — це чимало для чотирирічної дитини.

Спочатку мені було нормально, але потім я обстругав усю підлогу. Юла-Б'юла засміялася, відтак дала ляпаса, а тоді посадила мене в стінний гардероб та замкнула дверцята. Бдищ. Якби вона замкнула мене в туалеті, то, може, й зберегла би посаду, але не так склалося. Сам я був не проти сидіти в гардеробі. Було темно, але пахло маминими парфумами «Coty» й унизу дверей була заспокійлива смуга світла.

Я поповз углиб гардероба, черкаючи спиною мамині плащі та сукні. Я почав відригувати, довго й голосно, відрижки пекли вогнем. Не пам'ятаю, чи мене тоді нудило, але, мабуть, так, бо, відкривши рота, щоб пустити чергову відрижку, я знову почав

¹ Тижнева газета про новини та культуру, знана подачею ґрунтовно висвітлених новин та культурно-мистецьких подій, фокусується переважно на мистецькій спільноті Нью-Йорка. Виходить із 1955 року.

стругати. Обригав усе мамине взуття. На цьому скінчилася Юла-Б'юлина служба. Коли мама того дня прийшла з роботи, нянька міцно спала на дивані, у замкненому стінному гардеробі не менш міцно спав малий Стіві, а в його волоссі досихала напівперетравлена яєчня.

— 3 —

Наше перебування у Вест-Де-Пер не було ні довгим, ні благополучним. Нас виселили з квартири на третьому поверсі, коли сусідка помітила, як мій шестирічний брат повзає по даху, і викликала поліцію. Не знаю, де була мама, коли це сталося. Також не знаю, де була в цей момент тогочасна няня. Знаю лише, що я був у туалеті, стояв босоніж на батареї та спостерігав за братом, гадаючи, впаде він із даху чи благополучно повернеться в туалет. Він повернувся. Зараз йому 55 і він живе у Нью-Гемпширі.

— 4 —

Коли мені було п'ять чи шість років, я запитав у мами, чи бачила вона, як хто-небудь помирає. Так, сказала вона, бачила, як помирає одна людина, і чула, як помирає інша. Я запитав: як можна таке почути? А вона сказала, що це була дівчинка, яка втопилася біля півострова Праутс-Нек¹ у 20-х роках. Вона запливла за розривну течію, не змогла повернутись і почала гукати на допомогу. Кілька людей намагалися до неї дістатися, але того дня розривна течія супроводжувалася лютим підводним плином, тому їм довелося повернутися. Врешті-решт, туристам і місцевим — серед них і моя мама, яка була тоді підлітком, — лишалося тільки стояти й чекати на рятувальний човен, який так і не з'явився, а дівчинка кричала, доки мала сили, відтак, знеможена, пішла під воду. Мама сказала, що її

¹ Prouts Neck — півострів у містечку Скарборо на південному сході штату Мен.

тіло викинуло на берег у Нью-Гемпширі. Я запитав, скільки їй було років. Мама сказала, що чотирнадцять. Потім почитала мені комікс і вклала спати. Якогось іншого разу вона розповіла мені про того, кого бачила, — моряка, який стрибнув на дорогу з даху готелю «Греймор» у Портленді, штат Мен.

— Його розплескало, — сказала мама якнайбуденнішим тоном. Після паузи додала: — З нього витекло щось зелене. Я назавжди це запам'ятала.

Не ти одна, мамо.

— 5 —

Майже всі дев'ять місяців свого першого класу я провів у ліжку. Проблеми почалися з кору, абсолютно звичайного його випадку, але потім мій стан повсякчас гіршав через спалах за спалахом того, що я помилково називав «смугастим горлом»¹. Я лежав у ліжку, пив холодну воду й уявляв, що в мене на горлі червоні та білі смужки² (це було, мабуть, не надто далеко від правди).

У якийсь момент інфекція дісталася вух, і мамі довелося викликати таксі (сама вона не вміла водити) і везти мене до лікаря, надто поважного, щоб самому їздити на виклики, — до вушно-го спеціаліста (я чомусь вирішив, що такий лікар називається «отіологом»³). Мені було байдуже, знається він на вухах чи на дірках у дупі, — у мене була температура 40, і щоразу, як я ковтав, боки мого обличчя від болю аж світилися, як музичний автомат.

Лікар позазирив мені у вуха, основну увагу приділив (здається) лівому. Потім сказав лягти на стіл для обстеження. «Стіві, підними на хвилинку», — сказала медсестра і підклала мені під голову великий шмат гігроскопічної матерії (може, це був підгузок), так що, коли я опустився, моя щока лягла на

¹ Замість *strep throat* («стрептококове горло», тобто стрептококовий фарингіт) маленькому Стіву чулося *stripe throat* («смугасте горло»).

² Колір традиційних американських карамельок.

³ Замість *otologist* («отолог») Стів помилково казав *otilogist*, що співзвучно з англійським словом *otiose* — такий, що не приносить користі.

неї. Я мав би здогадатися, що в державі данській завелась гнилизна. Хоча хто знає, може, й здогадався.

Почувся різкий запах спирту. Дзенькіт відкриваного стерилізатора. Я побачив у руці лікаря голку, довгу, як лінійка з мого пенала, і напружився. Вушний лікар підбадьорив мене посмішкою і сказав брехню, за яку лікарів слід негайно саджати в тюрму (термін має подвоюватися, якщо брешуть дитині): «Розслабся, Стіві, буде неболяче». Я йому повірив.

Він увів голку мені у вухо та пробив нею барабанну перетинку. Так сильно, як тоді, мені більше ніколи не боліло. Єдиний раз, коли біль за інтенсивністю наблизився до відчутого тоді, — це перший місяць реабілітації після зіткнення з фургоном улітку 99-го; той біль був тривалішим, але не таким концентрованим. Біль від пробивання барабанної перетинки був просто нереальним. Я волав. У голові дзвінко цмокнуло. З вуха потекла гаряча рідина, ніби я заплакав не з того місця. Бог мені свідок, що на той момент я вже добряче ридав і звідки треба теж. Я повернув зарюсане лице до вушного лікаря та його медсестри, неспроможний повірити, що вони таке зі мною роблять. Відтак глянув на матерію, якою медсестра застелила верхню третину столу. На ній була велика мокра пляма. А також дрібні вусики жовтого гною.

— Усе, — сказав вушний лікар і поплескав мене по плечу. — Ти був дуже хоробрий, Стіві. Тепер усе позаду.

Наступного тижня мама знову викликала таксі, ми знову поїхали до вушного лікаря, і я знову лежав на боці, поклавши голову на квадрат гігроскопічної матерії. Знову запахло спиртом — цей запах я (і, певно, ще багато хто) досі асоціюю з болем і жахом, — а отже, довга голка повернулася. Вушний лікар знову запевнив мене, що не болітиме, і я знову повірив. Не до кінця, але достатньо, щоб бути тихо, доки голка входить мені у вухо.

Боліло. Майже так само, як першого разу. І цмокання було гучнішим. Цього разу наче цілувалися велетні («смокталися та лизалися», як ми висловлювались). «Усе, — сказала медсестра, коли все скінчилося, а я лежав і плакав у калюжі водявого гною. — Трошки болить, але ж ти не хочеш бути глухим, правда? А взагалі, все позаду».

Я повірив у це днів на п'ять, відтак прибуло ще одне таксі. Ми ще раз поїхали до вушного лікаря. Пригадую, таксист сказав мамі, що зараз зупиниться і висадить нас, якщо вона не вгамує свого малого.

Ще раз я лежав на столі для обстеження з головою на підгузку, доки мама сиділа в приймальні з журналом і не могла читати (принаймні так мені хочеться думати). І ще раз ядучий запах спирту, і лікар розвертається до мене з голкою, що здається мені довгою, як моя лінійка. І знову посмішка, і наближення, і запевнення, що *цього* разу не болітиме.

Після кількох проколювань барабанної перетинки в шестирічному віці одним із найстійкіших моїх життєвих принципів стало: обдуриш раз — ганьба тобі; обдуриш двічі — ганьба мені; обдуриш тричі — ганьба нам обом¹. Лежачи втретє на столі вушного лікаря, я не давався й верещав, пручався і борюся. Щоразу, як голка наближалася до мого обличчя, я її відбивав. Врешті-решт, медсестрі довелося покликати маму з приймальні, й удвох вони змогли втримати мене рівно стільки часу, скільки лікарю було треба для введення голки. Я кричав довго й голосно, аж досі це чую. Щиро кажучи, мені здається, що десь у глибокій западині моєї пам'яті досі відлунює цей останній крик.

— 6 —

Незабаром, похмурого холодного дня — якщо я не переплутав послідовність, то це мав бути січень або лютий 1954 року — таксі приїхало знову. Цього разу спеціаліст був не вушний, а горловий. Знову мама чекала в приймальні, а я знову сидів на столі для обстеження. Поряд ширяла медсестра, і знову був різкий запах спирту — аромат, від якого в мене досі за п'ять секунд удвічі прискорюється серцебиття.

¹ Популярна американська приказка, яка в оригіналі звучить: «Fool me once, shame on you. Fool me twice, shame on me». Кінг додав третю частину: «Fool me three times, shame on both of us».

Однак цього разу в мене всього-на-всього взяли мазок з горла. Пекло, гірчило, але після довгої голки вушного лікаря це взагалі пусте. Горловий лікар надів на голову цікавий прилад у вигляді ремінця з дзеркалом посередині. З нього сяяло сліпуче світло, наче третє око. Він довго дивився мені в горлянку, наказуючи ширше розтулити рота, аж у мене щелепи заскрипіли. Зате не встромляв у мене голок, і я його за це полюбив. Невдовзі він дозволив закрити рот і покликав маму.

— Проблема в його мигдаликах, — сказав лікар. — Вони мають такий вигляд, ніби їх кіт подер. Треба видаляти.

Пам'ятаю, як трохи згодом мене везуть під яскравим світлом. Наді мною схиляється чоловік у білій масці. Він стоїть у головах столу, на якому я лежу (1953 і 1954 — мої роки лежання на столах), він перевернутий відносно мене.

— Стівене, — каже він, — ти мене чуєш?

Я сказав, що чую.

— Я хочу, щоб ти глибоко дихав, — каже він. — Коли прокинешся, їстимеш морозиво скільки влізе.

Він опустил мені на лице якийсь пристрій. У моїх спогадах той схожий на мотор для човна. Я зробив глибокий вдих, і все потемніло. Коли я прокинувся, мені справді дозволили їсти скільки завгодно морозива — гарний вийшов жарт, бо мені його зовсім не хотілося. Горло було набряклим і товстим. Але це краще, ніж фокус із голкою у вусі. А, точно: *будь-що* краще, ніж фокус із голкою у вусі. Забирайте мої мигдалики, якщо треба, чіпляйте сталеву клітку мені на ногу, якщо мусите, але борони мене Боже від «отіолога».

— 7 —

Того року мій брат Девід перескочив у четвертий клас, а мене зовсім забрали зі школи. І мама, і вчителі погодилися, що я пропустив забагато першого класу, тому краще почати заново наступної осені, якщо дозволить здоров'я.